

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség czíme alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féoldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője Rózsa Sándor főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

Vályi János.

Szüil. 1826. november 24., megh. 1896. augusztus 3.

A mitől az első szomorú hír érkezte után félni kezdtünk: bekövetkezett. Egyházkerületünk főgondnoka, Vályi János úr, a súlyos betegséget, mely reá a múlt hónapban nehezedett, legyőzni többé nem tudta; e hó 3-án Majtison bevégezte tevékeny életét!

Egy ideig még csak táplált a remény bennünket, hogy Isten, a ki őt e betegséggel meglátogatta, meg is gyógyítja s az aggasztó tudósításokra, mintegy önmagunkat akarva vigasztalni — a zsoltár író szavait megnyugvással hangoztattuk, hogy Isten gondot visel a *kegyes* betegekre; de ez a mi reményünk, melyet pedig a szeretet sugallt és a hit táplált — napról-napra gyöngébb lett, augusztus 3-ikán pedig, mint a pára, szétoszlott!

Tavaszi egyházkerületi gyűlésünkön még ki hitte volna, hogy utolszor látjuk őt főgondnoki székében elnökölni, a nála megszokott élönkséggel vezetni a tanácskozást. Ha gyöngülő hangja, nehezebb lélekzététele némi aggodalmat költhettek is tisztelői körében, mégis ki gondolt volna közülünk arra, hogy a halál oly rövid idő múlva el fogja őt tőlünk ragadni, hogy a katasztrófa oly közel legyen!

Vigasztalást kitől nyerhetnénk szomorúságunkban, mint Tőled, vigasztalásnak Istene, a kiről hisszük és valljuk, hogy *anyaszentegyházadat őrállók nélkül nem hagyod* ezután sem; mert hiszen akkor veszendőbe az menne, a mi az Irás szerint *állandó és soha el nem törülthetik!*

Előttünk van főgondnoki beszéde, melyvel hivatalát 1883. szeptember 4-én elfoglalta. Minden szavából a szerénység, a pillanat komolyságától áthatottság, az e. kerület iránt hálaérzés, „a világigazgató gondviselés parancsa“ előtt való meghódolás, reform. vallásunk iránt hő szeretetéből kifolyó kötelességérzet, s a kitűzött eszményi cél felé való haladásvágy tűnik ki, mely őt; „távol minden mellékérdektől, Istenben vetett hittel és bizalommal, az ő jótékony kegyelmét kérve és várva s — *másként nem is tehetve* — a legjobb akarattal hajtja a cél felé, mely nem más, mint egyházunk jól felfogott összes érdekügyeinek védelme és előmozdítása.“

Önérzettel hivatkozik a beszéd folyamában arra, hogy 1855. év tavaszától kezdve folytonosan válságos és nehéz időkben is az egyház szent ügyének szolgálatában állott; s itt szerzett tapasztalataira támaszkodva, az elvekhez szigorú következetességgel való ragaszkodását hangsúlyozza.

Ki ne emlékeznék azon tetszés nyilatkozatokra, melyek a gyülesterem minden oldaláról hangzottak feléje e szavak elmondásakor, hogy „ő az egyházba világi politikát sona be nem vit és ezt tenni jövőben sem akarja.“

Ezen szép szavaknál még szebb volt az, hogy ő ezen fogadásához halálaig hű maradt!

Kölcseynek mondá egykor: szép az olyan ember élete, a ki a mindennapiság parányi ködéből kiemelkedik s magát valami nagy és szent és milliókat érdeklő cél után intézi.

Bizonyára a megboldogult főgondnok élete is ilyen szép vala. Ő benne a polgári és vallási szabadság lelkes bajnokát, egyházunknak hű védőjét és szilárd oszlopát tiszteltük régtől fogva, kezdeitől fogva.

És ez a mi tiszteletünk a halotti ének utolsó soraival nem fog elhangzani: elenyészni, hanem kegyelettel fog virrasztani a majtisi behantolt sír fölött is!

A „legnagyobb magyar“, hogy tette buzdítsa a mult emlékein élő honfitársait, s hogy ezek lelkesedéssel haladjanak egy jobb jövő felé, e szókat mondá egykoron: „Töltse be helyét minden magyar, hű sáfárilag.“

A mi nagy halottunk egyházas, tevékeny életére tekintve — mondjuk el koporsójánál mi világiak viszont egy szívvel-lélekkel azt, hogy: „Töltse be helyét minden református ember, hű sáfárilag.“

A majtisi sírből is ez a szózat hangzik felénk, szent hagyományképen.

Ha ezt követjük, akkor ref. anyaszentegyházunk élete bizonyára nemcsak küzdelmes leend, a mint eddig mindig volt, hanem egyúttal diadalmas is.

Béke lengjen egyetemes egyházunk nagy halottja fölött!

„— — *tumulum facite et tumulo superaddite* — laudem.“

Dr. Kovács Sándor.

Régi hangok s egy kis ördögüzés tömjén-füst nélkül.

V.

A ki a reformátorok hátrahagyott s a könyvtárakban ma már a legtöbbször eitemetve vagy legalább is elfeledve heverő munkáit ottan ottan felütni magának fáradságot vesz; s azután átlapozza azokat az irodalomtörténeti szempontból is felette érdekes 16-ik és 17-ik századbeli hungarikákat, vagy latin nyelven megírott, de magyar és protestáns lélekből folyó öreg könyveket, melyekben a magyar reformáció történetének legbecsesebb forrásai csörgedeznek: annak azonnal és okvetlenül fel kell ismernie azt a különben lélektanilag is érthető szellemi rokonságot, melynek kapcsolai a geographiai és nemzetiségi sorompók által egymástól sokszor „a l'exterieur” elválasztott ama reformátor nagy elmék műveit egybekötik s ezekre az egy es ugyanazonos eredetű művekre az igazi rányomják. Felismerhető ez a rokonság p. o. Dévai Bíró Mátyás magyar nyelvű hittani kézikönyve és a Kálvin Institutiója között; még inkább a Geleji Katona-féle vitázó iratok s a Béza vagy Bullinger konfessiójánál; vagy teszem fel a magyar református zsinatok és a genfi egyházszervezet szabványaiban.

A 16-ik és 17-ik századbeli magyar református írók és lelkipásztorok mindig a külföldi s főleg helvét reformátorok nyomdokain haladnak, elannyira, hogy úgy a hittani, mint az egyházalkotmányjogi kérdések fejtegetése közben, sőt a hozott kánonok és törvények paragraphusaiban is nem egyszer szinte a szavak azonosságáig ki lehet mutatni az eredeti forrást, honnan azok az elvek, dogmák és paragraphusok merítvék. És ebben nincs semmi tagadni, annál kevésbé szégyenleni való. A magyar, — evangélium szerént reformált egyház egész a legújabb időkig a helvét hitvallású protestánsok egyháza vala s ennek a névnek sokkal mélyebb történelmi értelme van, semhogy annak eredetét pusztán a Helvetica Confessio 1566-iki bevételek *külső* tényével igazolni lehetne. Magyarországon a helvét eszmék már ezt megelőzőleg tért foglaltak s 1566-ban azokra nézve csak az ünnepélyes confessio mondatott ki.

Ezt tudva, el lehet gondolni, hogy ha azok a helvét reformátorok a vallásos tárgyú képek alkalmazásának a kérdésében fél úton meg nem állottak, hanem, mint legközelebb kimutattam, azoknak használatba vételét a leg-radikálisabb öntudattal visszavetették: a mi 16-ik és 17-ik századbeli magyar hitfeleink

sem tértek le a helyes útról, hanem valának amazokkal mindenekben egy akaraton.

Hogy ez csakugyan így történt, azt mindjárt be fogom bizonyítani; de jó Geleji-Katonásan szólva, előbb egy századok óta használt „korpakötelet” kell még elfujnom, hogy az azzal körülkerített táborba könnyebben benyomulhassunk s a falra festett ördögtől valamiképpen meg ne ijedjünk.

Mikor arról van szó, hogy református szempontból s puritán elvek alapján talán nem is egészen helyes az, hogy mi a kalvinista jó magyar népet képekkel tele pingál: vallásos olvasmányokkal traktáljuk, aggodalmakra itt is, ott is, jobbról is, balról is mindig csak a régi nótát halljuk. „Nem akarjuk mi azt, hogy a nép azokat a képeket tisztelje. Isten mentsen. Csak a vallásos érzelmeket szándékoznak azok által elevenebb öntudatra ébreszteni.” De hát en edes Istenem! Az volna még csak megdöbbenő, ha *ast* akarnék! S vajjon a kik így szólnak, nem gondolkoznak meg soha azon, hogy p. o. a római katolikusok, vagy a görög nemegyesültek *ast* akarják? Hiszen csak egyetlen példát hozok fel e kérdés megvilágosítására, addig is míg mindjárt megszólaltatom Dévai Bíró Mátyást és a többi nagyokat, a kik évszázadokkal ezelőtt ezt a „korpakötelet” szintén szerencsésen elfújták már.

Élt a 16-ik század végén és a 17-ik elején egy Balásfi Tamás nevű hítelegy és papsáttá lett fé-fü, ki egyik protestáns atyjafiával folytatott szóvitája közben ennek ezeket mondotta: „ha pedig azt mondanád, hogy oly tiszteleteket és méltóságokat tulajdonítunk mi a szenteknek, az melyek mind természetökből s mind a mint mi a szenteknek tulajdonítjuk, csak az Istenhez férnek: rézpénzt vészsz a sötétben!” Itt ugyan Balásfi uram* nem a képekről, hanem a szentekről beszél; de hiszen nyilván van, hogy a képekről is így ért a katolikus egyház, sőt így értenek azokról a *tudósok* még Muszkaországban is, pedig ott a nép a bálványimádás ostoba bűnében köztudomás szerint annyira elmerült már, hogy vagy a sapkájába imádkozik bele s úgy rázza azt ki a szent képekre; vagy pedig égő viaszgyertyákkal rakja körül ezeket s e tényével helyettesíti az imádságot.

Az időrendi egymásutántól egy kissé eltérve, nem állhatom meg, hogy ide ne írjam a Helvetica Confessio IV-ik rész 1-ső §-ából a következőket: „hogy az emberek a vallásra tanítassanak és az isteni dolgokra s magok idvességére

* Pázmának „Az igazság győzedelme” cz. munkájához függelékül csatolva. Pozsony, 1614.

emlékeztessenek: az evangéliumot parancsolta az Ur, hogy hirdettessék, nem pedig hogy képek festessenek, melyek által a község tanítassék. Sakramentumokat is szerzett, de sehol képeket nem rendelt. De ezenkívül akárhova fordítjuk szemeinket, mindenütt szemeinkbe ötlenek az Istennek élő és valóságos teremtési, melyekre ha illendőképpen figyelmezzünk, sokkal hathatósbabban megindítják a szemlélet, mintsem minden embereknek minden képei, vagy festések, melyek hijábalavók, meg nem mozdulhatók, megavultak és élet nélkül valók, melyekről igazán mondotta a próféta: szemek vagy, de nem látnak.“

Ne játszunk tehát a szavakkal s még kevésbé a nép vallásos érzelmeivel, hanem álljunk meg rendíthetetlenül hitünk Sionán s ide igyekezzünk felemelni azokat, kik netalán aláhullottak.

És most iássuk Dévai Biró Mátyást.

Van ennek a derék és munkás reformátorunknak a többek között egy magyar nyelven írt hitváni kézikönyve. Címre alól olvasható: „E könyvben a tudós reformátor tárgyunkra vonatkozólag szóról-szóra azt mondja: „itt az Isten azt is parancsolja, hogy ezeknek, kik mennyországban vannak, e földön, tengerben, képeket ne csináljunk, ne imádjuk, ne tiszteljük; kétség nélkül sok kép csinálattól tilt meg. Minden képben kettő vagyon: az ábráz (!) és a miből vagyon. Hogy azt mondják pedig, nem a képnek teszem a tisztességet, hanem annak, a kit jegyz, — *kicsiny hazugság az*; míg a képet nem láttad, miért nem tisztelted Istenedet. Isten a mit nem parancsolt, ha azt nem tészed, bűnt nem vállalsz benne; sőt vállalsz, ha azt tészed, ha erre költöd pénzedet, hogy tudod, ha Istennek kellemetes cselekedet; a szegénynek torkából kivonszod; a bálványra költöd, véledé micsoda számot kell erről Istenednek adnod?“

1-ső Ferdinánd 1527. augusztus 20-ikán hazánk fővárosából egy terjedelmes rendeletet bocsát ki, melyben a reformátorok bármi szín alatt való követését eltiltja s a sokféle fenyegetések között rendeli: „kik Krisztus Urunk keresztfái képét, vagy a mi édes Asszonyunk s más szentek képeit szétrombolják, megégetik, vagy meggyalázzák, azok bűnökhöz képest

* „*At tiz parantsolatnac stb. magyarazata.*“ Rendkívül becses irodalmi régiség; tudtom szerint eddigelé csak két példányban ismeretes; az egyik és pedig teljesen ép példány az erdélyi múzeumban, a másik — csonka — a magyar tud. akadémia könyvtárában. Én az erdélyi példányt használtam s nem mulasztatom el e helyen is legőszintébb köszönetemet fejezni ki azon érdemes és tudós férfinak, kinek lekötő szívéssége reám nézve lehetővé tette azt, hogy e becses és ritka irodalmi relikviához hozzáférhettem. E. L.

testileg, vagy jószágvesztéssel büntettesse nek.“ *

Az 1554-ik évi óvári zsinat a képek ellen szól.

A „*Debreczeni hitvallás*“ ezt mondja: „A vallás és tisztelet végett állított szobrokat és botrányos babonás képeket kárhoztatják az Irás, az atyák és a zsinatok (2. Móz. 20. 34; 5. Móz. 4. 5. 7. 30; Ézs. 45. 44; Jer. 7. 27; Hozs. 3. 14; Zsid. 1.). „Az Irás kettőt tilt meg a második parancsban, tudniillik, hogy az Isten képe semmi módon ki ne ábrázoltassék (hát a Krisztus nem Isten?), rajzoltassék sem tisztelet, *sem ékesség végett.* Továbbá, hogy a botrányos képeket sem kell vallási czélből készíteni, *még ha nem imádtatnak is azok.* Mert kettőt tilt a második parancs, először, hogy ne legyenek; másodsor, hogy ne imádtassanak.“ Ismét hátrább: „a teremtmények képeit nem kell babonásan kiábrázolni.“

A Helvetica Confessio IV-ik rész 1-ső §-a: „Magvatjűk nemesek a pogányoknak bálványit, hanem még a keresztyéneknek képeit is. Mert jönnel a Krisztus emberi természetet vett re magára, mindazáltal nem azért vette azt fel, hogy a képfaragóknak és képíróknak a maga kiábrázolására formát vagy példát adna. Tagadta, hogy jött volna a törvénynek és a prófétáknak eltörlésére; már pedig a törvényben és a prófétákban megtiltattak a képek. Tagadta, hogy az ő testi jelenléte az anyaszentegyháznak valamit használna, hanem azt ígerte, hogy az ő lelke által mindenkor velünk leszen. Ki hinné tehát, hogy az ő testének árnyéka avagy képe a kegyes embereknek valamit használna? És minthogy az ő lelke által mi bennünk lakozik, bizonyára mi Isten templomi vagyunk. Mi közü vagyon pedig az Isten templomának a bálványokkal?“

A „Heidelbergi katekismus“ midőn a 2-ik parancsolatot magyarázza, arra figyelmeztet, hogy „nem illik nekünk bölcsesbnek lennünk az Istennél, ki az ő anyaszentegyházát nem a néma képekkel, hanem az ő szent ígénének élő predikáltatásával akarja tanítani. A képek hazugságot szólnak! (Zak. 10. 2.). Vagyon Mózesek és prófétájok, hallgassák azokat (Luk. 16. 29). Vizsgáljátok az írásokat, mert azok bizonyosságot tesznek én rólam (János 5. 34). A hit hallásból vagyon, a hallás az Isten ígéje által (Róm. 10. 17).

Harsányi István, — a gályarab, — az átkozódó jézsuitáknak nyíltan a szeme közzé vágja: „nemcsak az a bálványimádó, a ki a fát,

* Révész I.: Dévai Biró Mátyás élete. 25-ik lap.

füvet, követ magát imádja, hanem az is, a ki az Isten parancsolatja ellen a láthatatlan Istent látható képben tiszteli.“ *

De minek folytassam tovább!?

* * *

Ennyi az, a mit jelenleg elmondani kívántam. Még pedig főként azért, mert a mult esztendőben ezekre nézve egy jóra való kálvinista tanító levélben kérdést intézett hozzám. Gondolkoztam ezek felett higgadtan az én értelmesebb hitsorsosaim s főleg lelkipásztortársaim s azután — mert pár év óta ennek a modern idolatriának a terjesztői mi vagyunk — vonjuk le a további tennivalókra nézve a konsequentíát. És a midőn majd ezt cselekeszszük, jusson eszünkbe az az ünnepélyes eskü is, melynek értelmé szerint az Isten és törvényes egyházi felsőbb hatóságaink előtt egykor közülünk kiki ezt fogadta: „tanításaimban az Isten ígéjéből merített és *anyaszentegyházunk által bevett symbolikus könyveket tiszteletben tartom*“ (I. Tóth S. Kiv. Gyűjt. 33. sz. lap) Ugy gondolom, ez is azokkal a symbolikus könyvekkel egyetemben ez az eskü is elavult s bennünket nem kötelez! Bizony . . . bizony! furcsa időket élünk s látom, hogy a mi ellenségünk „*az ördög, mint az ordító oroszán szélyel jár, keresvén, a kit elnyeljen*“ (I. Péter 5. 8).

És most legyen szabad még itt két rövid megjegyzést tennem.

Tudom, hogy e cikksorozatam az összehalmozott idézetek miatt sokakra nézve unalmas és fárasztó volt; de szolgáljon néminemű segítségemre az, hogy a történelmileg igazolható tiszta kálvinista felfogásnak én csak magyarázója kívántam lenni s éppen azért saját egyéniségem háttérbe szorításával célzatosan és mindenütt első sorban azokat a dicső emlékü nagy reformátorokat szólaltattam meg, a kiknek a sírhalmára követ dobni mégis csak nehezebb lesz, mint egy egyszerű falusi kálvinista pap aggodalmait kegyetlenül ledorongolni. Másfelől még minden idézetemnél Gyimesi Forgách Mihály báró jutott eszembe, a kiről Pázmán Péter azt jegyezte fel, hogy Kálvin Institutiójának a könyvét úgy tudta, mint a tiz ujját. Szeretném, ha a nemes báró szelleme minket is megkönyékezne s a századvégi divatos occultismus helyett azoknak a tiszta fejű reformátoroknak minél alaposabb tanulmányozására adnók magunkat.

A másik rövid megjegyzésem a „Magyar

Állam“-nak szól. Hogy az ultramontán túlzások ismert akrobatái néhanapján fáradságot vesznek magoknak az általok fitymált protestáns sajtó termékeit saját módjok szerint rostálgatni: annak mi igazán és szívünk szerint örülünk. A mag az élet vásárján annál tisztább, becsebb és kapósabb leendő, minél nagyobb lyukú a rosta, a melyen átalbocsátották s mennél erősebben megrázogatják. Ennek következtében nemhogy bosszankodnám, de sőt örvendeznem kell annak is, hogy tisztelt kollegánk ő eminentiája július 16-iki számában első cikkemről mindjárt egy politikai s éppen azért kesernyész ízü vezércikket kanyarított. Jól tette. A mit akarsz cselekedni, gyorsan cselekedj, hiszen talán tisztelt kollegánk a „Magyar Állam“ is tapasztalta már azt, hogy „*deliberando saepe perit occasio*“!

Hanem ha már szerencsésen összeakasztottunk, nekem is van számára valami mondani-valóm.

Hogy „a protestantismus hatalom, szinte ellenállhatatlan politikai hatalom“ (ipsissima verba), ezt az állítást még ilyen alakban is szívesen aláírjuk; mert valami *Duncker* nevű tizedrangú obscurus eretnek tudós sok évvel ezelőtt nem Magyarországról, hanem Angliáról és Észak-Amerikáról mondotta azt, hogy ezeket mindez óráig a kálvinismus termékenyíti. Azt a termékenységet pedig, azt gondolom, a „Magyar Állam“ sem fogja letagadni. De ha tisztelt kollegánk fent idézett s szívesen koncédált axiomája után zamatos (?) magyarsággal (Pázmán Péter ugyan aligha másképp nem írta volna!) ezt is odaveti: „*a nemzeti eszmének általa*“: hát akkor meg miért nem tanul egy kicsit tőlünk kálvinistáktól? Mert az csak phrasis, hogy „a hazafiságot és szabadelvűséget mi a katolikusoktól évszázadokon át elkonzfiskáltuk volna“! Deus avertat! Mi a catholicismust vetélytársul ezen a téren mindig szívesen láttuk volna, hahogy „*a nemzeti eszmének általa*“ valamikor hajlítható lett volna. Csakhogy nekünk úgy tetszik, hogy még Pázmán Péter se annyira „*a nemzeti eszmének általa*“ befolyásoltatott, hanem azon más valami által, a minek neve: pápás catholicismus. A nemzeti eszme nála csak eszköz volt, a mit céljára tagadhatatlanul ügyesen fel is használt. De ez cseppet se aggaszsa a „Magyar Állam“-ot, sőt legyen arról meggyőződve, hogy ha — ám mondjuk — pusztán a nemzeti eszme kedvéért mozgalmat indít p. o. arra nézve, hogy a róm. kath. lyturgiában nálunk a latin nyelv a nemzeti magyar nyelvvel váltatassék fel: mi leszünk azok, a kik felé legelőször a legőszintébb éljent kiáltjuk és

* Kocsi Csörgő Balint „Kösziklán épült ház ostroma.“ Fordította F. Cs. Bod Péter. Lipcse, 1866. 91-ik lap.

mint „Róma felé“ gravitáló korcs kálvinisták minden eddigi bűneiért számára az indulgentiát örök időkre megadjuk.

Különben pedig ne fájjon a „Magyar Állam“-nak a mi fejünk; majd csak segítünk mi magunk magunkon s küzdelmeinkben az Isten is velünk lesz.

Püspökladány, 1896. július.

Eröss Lajos,
ev. ref. lelkész.

TANÜGY.

Az ev. reform. egyház és iskolák hazafias szolgálatai az ezeréves Magyar hazában.

Sinka Lajos felolvasása a reform. tanítók orsz. egyes. gyűlésén. Budapest jul. 5.

II.

Egy szellemi égháboru, egy lelki villámlásra volt szükség, hogy megrendüljön a föld, megreszkessen az avult világ és felébredjen a halotti közönyösödésbe sülyedt nemzeti élet. Ez az égháboru volt a reformáció, mely megszülte a maga nagy embereit és rendre állítá fel a hazai tudományos, majd a népműveltség erős várait!

Egymásután keletkeznek: a pápai, debreczeni, sárospataki, szathmári, kecskeméti, majd később a nagyenyedi főiskolák. Ugyanakkor létrejönnek: a n.-kőrösi, miskolczi, máramarosszigeti iskolák, melyek ma is mind virágzó tanintézetek. Ezek mellett aztán vidéken alig elszámálható kisebb népiskolával összekötött, de még annak nem nevezett, latin és magyar nyelvű előkészítő oktatási pontocskák, melyek száz meg száz helyen gyujtanak világot a népműveltség és nemzeti tudományosság életének, s leteszik alapját annak a rendkívüli fejlődésnek, melynek dicső fényességét örömpeső szívvel im itt szemléljhetjük ezer éves nemzeti életünk nagy határvonalánál.

Lehet, hogy az elfogultság, a szándékos ferdítés és a könnyüvéru felületesség nem tudja, vagy nem akarja megérteni: mi volt a hazai reformáció? milyen hatása lett annak az elernyedett nemzeti élet felpezsdítésére? de elvégre a történeti tények felett szemet hunyni nem lehet, a látható bizonyosságokat letagadni képtelenség.

Hiszen Fraknoi „*Hazai és külföldi iskolázás*“ című művében elmondja, hogy a reformáció kezdetén már 134 protestáns iskoláról lehet biztos tudomást vennünk; pedig ezek közt nincsenek mind feltüntetve a falvakban létesített apró iskolák.

Tények bizonyítják a hazai reformációnak mélyre nyúló közműveltségi hatását s az érdemet tőle e tekintetben elvitatni nem szabad. Hiszen a nemzet életének tíz százados történetében minden tényező fedezheti a maga érdemét s követelheti dicsőségéből saját osztályrészt. Megtalálják azt az előző kor zárdái iskolái is, melyek akkor egyedüli fentartói s terjesztői voltak a magyar műveltségnek. Azonban a mint megszűnik a tudomány egy kizárólagos osztálynak tulajdona lenni; a mint általánossá növi ki magát a művelődés vágya s maga a tömeg fogékonyabbá lesz az ismeretek iránt: ezek az iskolák már csak exkluzív természetüknél fogva sem elégíthették ki a kívánalmakat, sőt a nagy nemzeti szerencsétlenséget áthidalni képtelenek lévén; elő kelle

állani egy más, egyetemes világnézetű művelődési tényezőnek, mely a szellemi harcban új fogalmakkal és eszközökkel bontsa meg a régi világ elavult sánczait. És ez a tényező volt a hazai reformáció, mely az iskolát kebelén hozta s a szép magyar földet mindenütt beültette vele. A magyar reformált egyház érdeme ott született meg, hol élete kezdődik. Ott rakja le jövő dicsőségének alapjait; ott gyujtja meg a valódi nemzeti műveltség fellobogó őrüzeit, melyeknek fénye a letűnt századok sötétségén is ide világol s tisztán jelöli az utvonalat, melyen annyi akadályok daczára idáig eljutott.

Emlékezzünk azért régiekről, régieknek csodás dolgairól és példájuk után tanuljunk lelkesedni s mindenek felett dolgozni.

II. Tovább fejlődés. Nemzeti iskolák.

A reformátorok iskolái latin iskolák voltak, mert ezen korban — nemcsak nálunk — de másut is, ez volt a tudományos műveltség nyelve.

Mindemellett a reform. (prot.) egyház, mely különben is édes testvérül karjain hordozá a humanizmust, olyan helyzetben volt eleitől fogva, miszerint a népet számitáson kívül nem hagyhatta és ha élni, megerősödni akart: a néppel mindenütt saját anyanyelvén kellett beszélnie. Hiszen magának, a reformáció szükségességének lényege, életének alapfeltétele épen abban állott, hogy világosságot gyujtson mindenütt s a hívőket ne csak külső, vallásos formulárekra szoktassa; hanem értelmes és buzgó imádkozásra s gyülekezeti éneklésre oktassa. Ezt a czélt pedig csak anyanyelvű tanítással s ugyanily nyelvű isteniszteletek tartásával lehet megközelíteni.

Ezért történt aztán az, hogy már az első időkben megalakított latin- és felsőiskolákban a tanítás nyelve legalsó fokon mindenütt össze volt kötve bizonyos anyanyelvi ismeretekkel s hogy az olvasás, írás már az első reformátorok iskoláiban is elfogadott tantárgyként szerepel.

Igaz, hogy a latin iskoláktól szabadulni nem lehetett s ugy Debreczen, mint Patak is jó ideig kizárólag a latint használja tanítási nyelvül és kivált az előbbi még Koménius korában sem akar engedni semmit a régi latinság rovására; de az előkészítő iskolákban az ugynevezett *paedagógusok* a hittant, imádságokat magyarul gyakorolják, anyanyelvi írást, olvasást tanítanak és énekelnek.

Sokkal inkább hamarabb kiválnak az elemi vagy nemzeti iskolák a vidéken, hol a nép saját nyelvén hallgatja papjait és olvasgatja a bibliáit és a hol — bár szintén állandó kíséret a latin — az anyanyelvi oktatás mégis az első és legfőbb. Különösen ott nyer hatalmas lendületet az anyanyelvi oktatás, hova Patakról jönnek nagyobb számmal tanítók s a Koménius elvei és a pataki tanrendszer alapján végzik oktatási külön munkájukat.

A teljesen különvált elemi iskolák mind nagyobb számmal fordulnak elő, hol külön rektorok, tanítók végzik a tanítás munkáját.

Alig is lehetne elképzelni, hogy midőn hova tovább tökéletesebb szervezetet nyer a református egyház és a seniorátusi helyeken élő papok munkája amugy is felszaporodott az egyházkormányzati ügyek és hitbeli viták ellátásával; hogy — mondom — az ily helyeken ne gondoskodtak volna külön elemi iskoláról, külön tanítókról. Ezt bizonyítja Skaricza, Szántai és Székely István tanítóskodása, kik majd egész életüket vidéki iskoláknak szentelik.

A szathmári egyh.-megye történetéből látjuk, hogy már a XVI.-ik század közepén és végén több vidéki iskolának különválása, illetve külön tanító (tehát nem a pap) kezelése alá bocsátása okmányilag megállapítható. Így péld. Csengerben 1559-ben külön iskola van, 1562-ben Ilosvai Péter a rektor, 1593-ban Kölcseben elmozdítják a rektort hivatalától, mert elment a csengeri zsinatra. Csekében 1595-ben szintén külön rektor működik. Kis-Arban 1686 óta van tanító; tanulók későbbi időben így vannak osztályozva: 1. Abéczéssek; 2. együtt olvasók; 3. rudimentisták; 4. grammatisták. Jellemzi ez a kor iskolai tanrendszerét. Milótán 1600-ban már szintén van tanító, ki a muzsalyi gyűlésen ekként írja be nevét: *Joannes Keölcei*. N.-Arban 1690-ben Gacsályi Márton a tanító, kiről egy izben ezt mondja a vizitáció: „dicsérik tanítását, de nem marasztják, mert nem tud levelet írni.“ Penyige 1681-ben panaszolja az országygyűlésen, hogy iskoláját a katolikusok elfoglalták stb. Általában a hol megalakult a reform. eklézsia, vele együtt felállított az iskola is, mely állításunkat egy Miksa király idejéből fentmaradt irat bizonyítja, midőn többek közt így szól: „Azou időben minden prot. egyházban volt iskola“. (H. Kiss K. Szatm. egyh. m. tört.)

Bizonyítja ezt többféle hivatalos intézkedés. Péld: a Szathmáron 1621-ben tartott közzsinat intézkedik a rektorokról, ezt mondván: „Az ifju rektoroknak egy, az idősebbeknek két évig szabad kivált falu helyen hivatalt viselni.“ Az 1646-ik évi szatmári nemzeti zsinat pedig elrendeli hogy: „Nemcsak fiu, de leányiskolák is állíttassanak.“

Ezen iskolákban anyanyelven kezdték a tanítást, anyanyelvi írás-olvasásban, majd számvetésben gyakoroltatnak a növendékek. Imádságok, bibliatörténet, ének mind magyarul adattak elő s éltető lelkét, száz meg száz kutforrását képezték a nemzeti szellem ápolásának, az édes magyar nyelv művelésének.

Azonban nemcsak az iskolai tanítás, hanem első sorban maga a templom közrehatott arra, hogy a magyar beszéd, olvasás és írás mind inkább több figyelemben részesüljenek. A mellett hogy az ima és igehirdetés csak anyanyelven történhetett; különösen a gyülekezeti éneklés tette létszükséggé a népnek a nyelv elemeiben való kiképzését. Énekelni minden ember akart és szeretett, ehez pedig — leszámítva az éktelen diktálást — bizonyos értelmi fejlettség kívántatott, mely a magyar beszéd csiszoltabb alakjában, olvasás és írás elsajátításában találta meg egyedüli eszközét.

Igaz, hogy az éneklés — bár bensőleg meleg és vallásos — külső megnyilatkozásában nem volt valami művészi és műveltebb izlésnek megfelelő; (ez ma is gyenge oldalunk) de már magában véve elég érdem az, hogy magyarul zengett a magyarok Istenének és hogy eleitől kezdve gond fordított annak tanítására. Így történhetett aztán, hogy csakhamar kiküszöböltettek közistenítészteleiteinkből az eleinte szokásba vett adjutoriumok, antifoniák, benedikciók, lamentációk, litániák, responsóriumok, stb. melyek a pápista kultusz szükségéből meghagyott maradványai voltak.

Már az 1570-iki csengeri zsinat 13-ik cikke ezt mondja: „Mindazon kegyes szertartásokat, melyek Isten igéjével megegyeznek, t. i. a szentírásból vett énekeket értelemmel és szívvel énekeljük, és megvetjük azon oktanokat, a kik . . . a gyülekezetekben értetlen nyelven . . . énekelnek, vagy az égékig felordítznak, mint a Baál papjai.“

Ilyen és ehez hasonló, a kultuszt és iskolákat

érintő határozatok nyilvánvalóvá teszik, hogy a prot. egyház kezdettől fogva összeforrt a magyar nemzetséggel és hazafias szellemmel; életfeltételévé vált az, talán azért, hogy a nemzeti állam eszméje, a magyarságnak önfaitól is sokszor félreértett és százféléképen háborgatott szomorkodó géniusza, a következett legsötétebb korszakban oda vonja meg magát az üldözött prot. lelkészek és iskolák szegényes tűzhelyéhez s épen tartsa meg fejlődésre képes erejét a jobb idők verőfényes napjaira!

Eltéktve azonban a templomi magyarságtól, még a központban levő nagyobb iskolák is mind jobban kibontakoznak a latinizmus békőiből. És e tekintetben Patak jár elől jó példával, hol a Rákóczyak pártfogása alatt ama kort szinte megelőző nevelési didaktikai elvek jutnak uralomra. Pataknak jut a szerencse, hogy magának vallja ezen időben a kor legnagyobb humanistáját, legelső didaktikáját. Komenius 1650-ben lesz a pataki iskola híres tanára, hol elveit érvényre emeli s általában megrengeti a latin imádás agyaglábat. Ő maga is hódol ugyan a tudományos latinságnak, de ki meri mondani: „Állítsatok nemzeti iskolákat és nyomjatok különösen magyar könyveket.“ Rendes és kellő fizetéssel ellátott magyar tanárok alkalmazását kívánja mert ugymond: „A tanár többet tehet a haza javára, mint valamennyi hivatalnok együttvéve, sőt többet, mint maga a fejedelem.“

Érezhető hatással volt különösen a prot. tanügyre Koménius fellépése. Maga, a konzervativizmus őrhelye Debreczen sem maradt érintetlen ennek világtól. A szelid lelkű, de nagy tudományú Mártonfalvi György a nemzeti nyelvű oktatást legelső fokon elengedhetlennek ismeri. Majd Maróthy György ennek hatása alatt készíti el a maga tanrendszerét és fordítja magyarra Frizius Arithmetikájának műszavait. Csipkés Komáromi György pedig épen ezekre gondolva kiált fel panaszló hangon: „In latinis scholis quid discitur?“ . . .

Iskolai értesítők.

2. A dunántúli ág. hitv. evang. egyházkerületi soproni lyceum által segélyezett főgymnasiumának és bölcsész-theologiai főiskolájának értesítője az 1895/6. tanévről. Közzéteszik Poszvek Sándor theologiai igazgatótanár, lyceumi igazgató és Gombocz Miklós főgymn. igazgató.

Bevezetésül közölve van egy 55 oldalra terjedő érdekes és tanulságos táj- és néprajzi ismertetés Gecsányi Gusztáv gymn. tanártól, a ki folyó évi január hóban huszadmagával, a magyar tanárok keleti tanulmányútjában vett részt s erről értesít „Hat hétig Egyiptomban“ cím alatt.

A főgymnasiumban a vallástanárokon és más felekezetek hitoktatóin kívül működött 12 tanerő. Az egyes tantárgyak tanítását illetőleg legmostohább elbánsásban részesült a vallástan, melyet a nyolcz osztályban 16 órán hárman adtak elő, ezek is a gymnasiumi tantestületeken kívül álló egyének. Miért áldoz akkor a luth. egyház, különben sem valami dúsgazdag készletből ezereket a középiskolai képzésre, ha egy-egy általa kormányozott főgymnasiumban még rendes vallástanárt sem képes alkalmazni? Hiszen az a 360 ág. hitv. evang. tanuló vallási és lelki érdeke csak megérdemelne ennyi gondozó figyelmet. Mert a 415 nyilvános és 6 magántanuló közül ev. ref. csak 10, r. kath. csak 19, izraelita 26 és 1 gör. kel. volt, a többi mind lutheránus. Lehet s reméljük, hogy a három theologiai akadémia egyesítése árán az ilyen égető sebek orvoslását is meg-

teszik az intéző körök. A 408 vizsgázott ifju közül a 8 osztályban együttvéve jeles előmenetelű 98, jó 156, elégséges 96, a többiek egy vagy két, illetőleg 12-en több tárgyból elégtelent érdemeltek. A tanulók legnagyobb kontingensét Vasvármegye szolgáltatja, a honnan 109-en tanultak Sopronban, míg helybeli 102 volt. Érettségi vizsgálatra jelentkezett 29, kik közül 3 jeles, 6 jó, 20 elégséges eredménnyel érettek. Ezek közül — ha igaz — 6 ifju a theologiai pályára lép.

A *theologián* három évfolyamban csoportosítva összesen 19 volt. Alig érthető itt a heti órák száma, mely az I. évfolyamban egész éven át 28, a II. évfolyamban egész éven át 34, a III. évfolyamban egész éven át 29, holott a 4 rendes tanár heti óráinak száma 9 és 11 közt váltakozik, a négy rendkívüli tanár közül pedig kettő 1—1, kettő pedig 2 és illetőleg 4 leckét tart. Nevezetes intézkedés, hogy a második évfolyambeli hallgatók nem tartoznak kollokválni a nyári félév végén azon tantárgyakból, melyekből ugyanakkor alapvizsgálatot tesznek. Az ellenben már rendszertelenségre vall, hogy az újszövetségi bevezetést a III. évfolyamon adják elő, holott már a második, sőt még az első éven is újszövetségi exegesist hallgatnak az ifjak.

A theol. önképzőkör munkássága jobbra ünnepek tartására irányul; így október 6 előestéjét, a reformáció évfordulóját és az ezredéves emléknapot június 8-án kegyelettel ülték meg. Pezsgő hangulat nyilvánult az ifjusági magyar társaság körében, melynek 160 tagja volt s a mely saját könyvtára javítására és bővítésére, továbbá lapok járatására s pályadíjakra 605 frtot és egy aranyat fordított. Dicséretesen működött a gyorsíró-kör és a zenetársaság.

Az intézet ösztöndíj és különféle jótétemények czimén a gymnasiumi, képezdei és theologiai ifjaknak összesen 6268 frtot adományozott.

Utójára említjük a lyceumi könyvtár rendezését, a mi az egész értesítőben foglalt mozzanatok és adatok közt a legjobb hatást gyakorolta reánk. A rendezés Bancsó Antal theol. tanár és könyvtáros érdeme, a ki fáradhatatlan buzgósággal összeállította négy kötetben a leltár- és a betűsoros czédula-jegyzéket, mely utóbbi két nagy nyolczadrétü terjedelmes füzetben nyomtatva is megjelent. Az első füzet $22\frac{3}{4}$ ivre terjed s magába foglalja az encyklopaediai és vegyes munkákat, továbbá a nyelvtudományi, szépirodalmi, aesthetikai, bölcsészeti, nevelés és oktatásügyi, történeti, földrajzi, matematikai, természet-, orvos-, jog- és államtudományi műveket. A második $14\frac{5}{8}$ iv terjedelmű füzet pedig nyilvántartja a theologiai, továbbá a külön kezelt Glosius könyvtárhoz tartozó munkákat.

A tandíj a gymnasiumban az I. félévben 18 frt, a második félévben 10 frt, de a zsidó vallásúak ezenkívül még 6—6 frt fizetnek félévenként. A magántanulók vizsgadíja pedig a tandíjon és 5 frt építési költségen kívül még 30 frt. Ime így lehet azt megakadályozni, hogy valamely intézetet a magántanulók áradata el ne özönöljön. Sopronban legelőbb 415 rendes gymn. tanuló mellett mindössze csak 6 magántanuló volt.

3. A *kolozsvári evang. reform. collegium értesítőjét az 1895/6. évről, az előjáróság megbízásából az igazgatóság adta ki.* Finom papírra nyomott, izléses, csinos kiállítású füzet. Terjedelme 104 oldal csak, de azért minden megvan benne, a mit egy jól szerkesztett iskolai évkönyvtől megvárhatunk.

Kezdődik dr. Török István igazgató remek szóközi beszédével, melyet ő folyó évi május 9-én a kolozsvári collegium millennáris ünnepélyén adott elő. „Ezer éves

multunk“-nak a viharok között is dicsőséges tényeire tekint vissza s onnan erőt merítve, szebb és boldogabb jövőt remélve pillant bé a következő uj ezer esztendő titkaiba. A történetudós és igaz hazafi elfogulatlanságával szól az elődök által kivívott és biztosított magyar nemzeti szabadság, alkotmány és önállóság áldásairól s prófétai lélekkel száll a népek sorsa felett órködő Mindenhatóhoz, esedezve, hogy a magyar nép, a mint egykor a harcban nagy vala, az új ezer év alatt, a béke munkájában emelkedhessék az emberiség miveltebb testvérnépeinek sorába, hogy e nép s hazánk minden lakója boldog, megelégedett legyen. A nagyhatású beszéd után fel van sorolva a collegium kormányzatára rendelt férfiak, úgymint az előjáróság és tanítótestület névjegyzéke, a melyből megtudjuk, hogy az énektanító két egyénnel együtt működött a főgymnasiumban 16 tanerő. A tanítás anyagául felölelték mindazt, a mit a főhatóságilag megállapított tanterv megkíván s kiváló gondot fordítottak a vallás tanítására, melyre mind a 8 osztályban külön szakembert alkalmaztak, a ki egy-szersmind az iskolai istenítisztelet vezetője is. Ez a rend s így kellene lenni mindenkütt, a hol a hívek buzgóságából táplálkozik az iskola. Felvétetett az egész év folyamán 346, vizsgálatot tett 332 tanuló. Az előkészítő osztály tanulóinak száma 47, magántanuló összesen 6, évi tandíj 14 frt volt. Vallásra nézve 260 ref., 24 r. kath., 4 gör. kath., 1 gör. kel., 19 ág. hitv. evang., 23 izraelita és 1 unitárius volt. Előmenetel tekintetében mindenkül jeles 21; mindenkül legalább jó 53; legalább elégséges 171. Egy tárgyból 33, kettőből 40, több tárgyból 14 kapott elégtelent. Az érettségre jelentkezett 35 ifju közül jelesen érettek 4, jól 12 és egyszerűen 17, javítóra útasítottak 2. Sajnos, hogy ezek közül a theologiai pályára csak egy szándékozik lépni. A kegyes alapítványokból pénzül kaptak a tanulók 1283 frtot, könyvjutalom czimén pedig 95 frtot; tandíjkezdményben 1200 frtot stb. úgy hogy az ifjuság, a jó magaviselet, tanulmányi előmenetel és önmunkásság révén nyert élvezett összesen 9083 frt 12 krt. Az önképzőkör munkásság java részét ez évben is a szavaltatok képezték, ezenkívül azonban költeményeket, elbeszéléseket, értekezéseket és fordításokat is olvastak és bíráltak. A munkakedv emelésére és fokozására kitűzött pályatételek megfejtői közül többen részesültek jutalomban. Az önképzőkör, évi munkásságát millenniumi zárünnepélylyel fejezte be, a melyen Szabó Sámuel tanár, mint elnök adatokban bővölködő és értékes megnyitó beszédet mondott. E beszéddel kapcsolatban jelezzük a jelestollu igazgatónak kegyeletes jellemrajzát, melyet néhai Sárkány Ferencz kaptárs, „az élő protokollum“ emlékének szentelt. Az intézet — a mint az auspiciumból következtetni lehet — már legközelebb, az államsegélyezett ref. főgymnasiumok sorába lép. Ám akkor is azt az evangyéliomi református hittudatot és azt a hamisítatlan magyar honszerelmet ápolja, terjeszse és örökítse, a melynek idáig valóságos veteményes kertje volt. *Movendo!*

KÖZÉLETÜNK.

Post bellum.

(207. 209. §.)

Most, midőn a börtvényi lelkészválasztás ügye a főt. egyházkerületi bíróság jogerős ítéletével végelintézet nyert: Berei József nagy-ecsedei lelkész ur, egyik közleről érdekelt fél ez ügyben, jónak látta e választáshoz az utóhangot megadni, „kétséget kizárólag“ állítván a

207. §-ra hivatkozva, hogy „senki a pályázó lelkészek közül ki nem zárható; hogy a kellőleg minősített pályázók **föltétlenül** választhatóknak **kell**, hogy kijelentessenek; ellenesetben, ha csak egyetlen jogosult pályázó rekesztetik is ki, a választás semmis” stb. . . .

Távo! legyen tölem, hogy ezen tetszetős állítások értékéből bármit is önkényüleg levonni akarjak, de meggyőződésem szerint legyen szabad kijelentennem, hogy én azokat nem hogy a 207. §-al, de egész törvénykönyvünk egyetlen betűjével sem tartom igazolhatóknak.

Mindjárt az a „szigorú kritika”, melylyel Berey ur a 207. §. bonczolgatására vállalkozik, azon hibában szenved, hogy nem a 207. §-ra, hanem annak voltaképen csak az első bekezdésére van alapítva, mintha a többi bekezdés a világon sem volna; *de hogy* innen is a „**föltétlenül kell**” erős állítás, mely csodamódon magyarázható ki . . . ? az megfejthetetlen titok. Aztán ha szinte az a három soros első bekezdés expressis verbis kiemelné is a föltétlen választhatóság elvét, akkor is az utána következő két bekezdés és a 209. §. azt az elvet a gyakorlatban nagyon is problematikusá tenné. Midőn pedig azt látjuk, hogy a hivatolt 207. §. első bekezdése a minősítvények esetleges félretételéről (= kizárás:) a második és harmadik bekezdés pedig, a 209. §.-sal egyetemben hivatalos kizárásával beszél: nem tudom érteni azt a kritikát, mely szerint Berey ur a föltétlen választhatóság elvét megdönthetlennék, minden „**kétséget kizáró**”-nak mondja s vele szemben a „**kizárás**”-t absolute elkarhóztatja.

Hiszen az elvek ekkora tuhajtása ellen már a gyakorlati élet is tiltakozik; mert tapasztalat szerint a tulszabados elvekkkel sok baj, sok visszaélés esik. A törvényhozás tehát utját vágandó mindennemű választási visszaélésnek, *korteskedésnek*, már a pályázatnál — igen bölcsen — némi megszorító szabályokat állított fel, melyeket a pályázók kivétel nélkül respektálni tartoznak. És miután a 207. §. a bizottságot jogosítja fel a minősítvények esetleges félretételére, tehát a kizárásra; miután ugyanezen §. egyeseket hivatalból kizárni rendel és ennek eszközlését semmi más, megnevezett hatóságra nem ruházza: világos és természetes, hogy a 209. §. kizárási jogát is a bizottság van hivatva gyakorolni. Annálfogva ez a bizottság nem pusztán „**minősítvényvizsgáló bizottság**”, mint Berey urral együtt némelyek gondolták, hanem a pályázati törvények megtartását ellenőrző olyan hatóság, melynek joga, sőt kötelessége még minősített pályázókat is kizárni a választásból, ha nem felelnek meg a pályázati törvényeknek (205. 207. 209. §.) vagy épen azokat megsértették. Ha ezek nem így vannak, akkor nem tudom, mi értelmet tulajdonítsak a 207. és 209. §-nak? . . . pedig a törvényhozásról csak föl nem tehető, hogy a maga szabályait minden jelentőség és értelem nélkül alkotta volna meg. Egyébként pedig nagy igazsága van Berey urnak abban, hogy az a bizottság jelen alakjában, felelősség nélküli szervezetében igen könnyen és veszedelmesen elfajulhat, miért azt én is „delendam esse censeo.” Azonban én nemcsak a 207. §-t, hanem az egész V. és VI. szakaszt merőben hibásnak zavarosnak és fogyatékosnak tartom. Ilyen különösen a VI. szakaszbeli 209. §., mely nem határozza meg, mikor tekintendő valaki „**pályázó**”-nak? vagy az egyház, mely időponttól tartandó „**választó egyház**”-nak? és hogy a halotti szertartás végzése a rendes egyházi szolgálattal egynek veendő-e pályázat esetén? Az az egy azonban a homályos §-ok daczára is világos, hogy a választásból igenis van kizárás,

melyet a bizottság eszközöl; ellenben a föltétlen választhatóság, csupán a minősítvény alapján és a többi szabályok ellenére, senkit meg nem illet; hogy tehát az a kritika, mely a 207. §-ból ezekkel ellenkezőt tud kiolvasni, minden egyéb, csak nem szigorú, sőt egészen önkényes kritika. Általában a Berey ur czikkét egy olyas természetű panasznak tekintem, mely törvényes jogalappal nem bír ugyan, de gyakorlati tekintetek által jelentékeny módon indokolva van, csak kevesebb érzékenységgel és ne épen „post bellum börvélyianum” lett volna a kérdés közmegebeszélés tárgyává téve.

Gebe.

Szigethy Gyula,
lelkész.

ADATOK

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

33. Az erdőhegyi ev. ref. egyház története.

Erdőhegy multját illetőleg, — mint Rác Károly „Zarándi e. megye története” cz. művében is említve van — a 16-ik század közepénél feljebb nem mehetünk, mivel csak 1553-ban van emlékezet róla, midőn ott a törökök egy váracot építettek. Az 1561-iki összeírás alkalmával találjuk ismét említve e nevet, de ebben az időszakban már igen jelentéktelen helynek látszik, mert csak 3 porta volt benne, a birtokosok is elszegényedtek, kik a következők voltak: Szalay Albert, Erdőhegyi Máté özvegye, Erdőhegyi Boldizsár, Erdőhegyi György és Vida Márton.

Erdőhegy Zarándmegyében feküdt 1746-ig. A 16-ik században a borosjenői vár tartozéka volt. Az 1553-ban épült várac erős fészke volt a töröknek és sok alkalmatlanságot okozott mind Miksa király gyulai váraparancsnokának, Mágócsi Gáspárnak, — mind Batory Istvánnak. Batory István kérte is ezen várac lerombolását a maga követe által a szultántól, mivel úgy tartotta, hogy az nem egyéb rablófészeknél. Erdőhegy több zarándmegyei helyekkel együtt Raynald modénai herczegnek adományoztatott III. Károly által. 1732. decz. 11-én pusztult falunak neveztetvén.

Alig van olyan egyház a zarándmegyei egyházak között, a melynek 16-ik és 17-ik századbeli multjáról olyan keveset tudnánk, mint Erdőhegynek. Erdőhegy 18-ik századi története egész 1822-ig a békés-bánáti egyházmegyével van összeforrvá, annak a kormányzása alatt állott a nagyszalontai egyh. megye felállításáig.

Legelső lelkész lehetett Kőszeghy István, ki 1713-ban irt alá a makói egyházmegyei törvényeknek, s Maklár Mihály 1722-ig. — Tunyogi József 1742-ig. Szoboszlai Gergely 1750-ig; Szoboszlai idejében épült a mai erdőhegyi templom, befejeztetett 1784-ben. Lázár Pál 1786—1799. N. Nagy István 1799—1804. Csáky Mihály 1804—1808. Kiss János 1808—1847. Balogh István 1847—40. Soltész Lajos 1849—72. Patóh Károly 1872—1889. októberig. Csiha Márton 1889. októbertől a jelenig.

Erdőhegy az 1770. évi decz. 30-án Aradon tartott megyei gyűlésben községgé proklamáltatott, s akkor a rendes községek sorába iktattatott; az 1771. évi aug. hó 12-én ünnepélyesen az úrbéres községek sorába felvételét és úrbér alá rendeztetett. Az úrbériség alá vétele alkalmával az összes családok száma tett 144 családot, ebből földes gazda 98, házzal bíró zsellér 29, házatlan zsellér 17.

Nemzetiségre nézve: földdel bíró oláh még ekkor 62, magyar 16; háználküli zsellér oláh 8, magyar 9; házzal bíró zsellér oláh 13, házzal bíró zsellér magyar 36 és így összesen oláh 83 család, magyar 61.

A községnek ezen megalakulásától kezdve, ezen egy század alatt alig történt érdemlegesebb és nevezetesebb eset mint az, hogy 1829—1832-ig rendeztetett, újból felosztatott a község, az oláhok megfogyatkoztak, a magyar elem lett tulnyomó mind számban, mind vagyonban, hogy milyen nagy változás történt 1772-től 1861-ig mutatja azon körülmény, hogy 1861-ben már volt 422 család, ebből 322 család magyar, 100 pedig oláh. 1861-től is a jelen időig a magyar elem mindig szaporodik, az oláhság fogy, a magyarság vagyonosodik, az oláhság szegényedik és a földbirtokból is kevés van már kezeik között. Általában véve Erdőhegy magyar népe, józan életű, szorgalmas munkás.

A mi most már az egyház birtokában levő jegyzőkönyveket illeti, ezek 1772-től fogva vezetettek. 1772-től fogva van keresztelés, esketés, temetés, ez az I-ső kötet 1795-ig. II-ik kötet keresztelés, temetés, esketés 1795—1840-ig. III-ik kötet keresztelés, temetés, esketés 1840—1853-ig. IV-ik kötet keresztelés, temetés, esketés 1853—1863-ig. V-ik kötet keresztelés, temetés, esketés 1863—1878-ig. VI-ik kötet keresztelés, 1878-tól jelenig. VI-ik kötet esketés 1884-től jelenig. VI-ik kötet temetés 1880-tól jelenig.

A mi a régebbi urasztali terítőket és edényeket illeti 1786-ból Takács József volt gondnok utódjának átszámol 5 abrosz, 13 keszkenővel, egy óntál, 2 ócska tányér, egy nagy bádóg kannával. A mostani időben ezek vannak: 2 chinaezüst kanna készült 1875-ben 66 frt. 1 ezüst itczés kanna 40 frt. 1 ezüst aranyozott pohár 40 frt. 2 czin urasztali tányér 6 frt. 1 urasztali terítő, 1 aranyozott selyembrosz 5 frt. 1 rojtos selyem abrosz 3 frt. 2 rojtos fehér abrosz 2 frt. Az 1892-ik évben özv. Kálmán Ferenczné szül. Guesh Eszter ajánlott az egyház részére egy diszes urasztali terítőt 28 frt. Az 1891-iki évben Bayer György gyógyszerész és neje ajándékoztak az egyház részére egy diszes keresztelő edényt 25 frt.

Van 1 hárang 3 mázsa, 1 kis harang 1 m. 25 font, 1 óra a toronyban 300 frt értékű, 1 nyolcz változatú orgona 110 frt értékű.

Ezeken kívül van az egyháznak 1 db. íróasztal, fiókokkal ellátva, 8 frt értékű; 1 nagy sifon, két ajtóval, 8 frt, 1 gondnoki láda 4 frt, 2 drb karszék 1 frt, 2 gondnoki pecsét 1 frt, 2 drb. lelkészi pecsét 4 frt.

Lelkészi lak 4 szobával, konyhával, kamarával, pinczével, gazdasági épületekkel felszerelve.

Tanítói lak és iskola 2 szobával, konyhával, kamarával, pinczével, gazdasági épületekkel felszerelve.

Leánytanítói lak és iskola 2 szobával, konyhával, gazdasági épületekkel felszerelve.

Bérház 4 szobával, kamarával, gazdasági épületekkel.

A ref. egyház földbirtoka: Lelkészfűtetésbe 26 kat. hold szántó, 5 $\frac{1}{2}$ hold kaszáló, 19 hold legelő, 600□ szőlő.

Fitanítói állás után 7 kat. hold szántó, 1 hold kaszáló, 4 hold legelő, 600□ szőlő.

Leánytanítói állás után 6 kat. hold szántó, 2 hold kaszáló, 4 hold legelő, 600□ szőlő.

Vannak ezeken kívül az egyháznak alapítványai:

1. Jónás János alap volt 100 frt, melynek kamata az Ur asztalára megkivántató kenyér és bor beszerzésére fordítottatik.

2. Joó István alap 30 frt, az egyház bármiféle egyházi czélra felhasználhatja.

3. Papi telek alap 168 frt, mit a körözs szabályozási társulat a papi telekből elesett 210□ öl földért fizetett.

4. Siklói lakos néhai Almássy Mihályné, Andor Mária hagyománya 25 frt, az egyház szinte bármely egyházi czélra felhasználhatja.

Ezeken kívül egyházi és iskolai czélokra, évenkénti betétek után takarékpénztárilag kezelve 2600 frt.

Lelkek száma: Erdőhegyen fi 738, 723, összesen 1461. Filiákban és pusztákön fi 375, nő 379, összesen 754. Erdőhegyen és a filiákban van tehát összesen 2215 lakos.

Szülöttek száma a mult évben fi 42, nő 42, összesen 84.

Meghaltak száma fi 24, nő 26, összesen 50. Ujházások száma 25.

Tanköteles 6—12-ig fi 112, nő 94, összesen 206. Iskolába feljár fi 110, nő 88, összesen 198.

Tanköteles 12—15-ig fi 30, nő 32, összesen 62.

Iskolába jár fi 25, nő 29, összesen 54.

Konfirmált fi 25, nő 23 összesen 46.

Erdőhegyhez több filiák tartoznak, u. m. K. Jénő, Elek, Otlaka, Sikló, Székudvar, Simánd, Mácsa, Szent Márton, Nadab, Csintye, Zaránd. De tartoznak ezeken kívül több puszták is u. m. Dohányos, Bököny, Korhány, Abrány, Topilla, Tövisgyháza.

Erdőhegy, 1896. febr. 20.

Csiha Márton,
ev. ref. lelkész.

KÜLÖNFÉLÉK.

Vállyi János.

Lapunk legelején megemlékezünk arról a mély gyászról, mely egyházkerületünket a felejtethetlen Vállyi János főgondnok halálával érte. Állapodjunk meg még az ő ravatala fölött, mielőtt az utolsó útra történt kikiséréséről megemlékeznénk.

Ha valaki egy hosszú életen keresztül minden mellékes érdek, minden anyagi előny nélkül, sőt inkább anyagi áldozatok árán is — önzetlenül és buzgalommal szolgál a közügyeknek, feláldozva gyakran lelki és testi nyugalmát, magánélete csendességét is: az olyan ember megérdemli a közelismerést, a köztiszteletet, még akkor is, ha talán az irány, a melyet a közügyek szolgáltatában követett, az eszközök, a melyeket a közcélok elérésére alkalmasaknak tartott, a felfogás, melyet tevékenységének kifejtésében érvényesített, különböznek is azoktól, a melyeket mi vagy mások követni, alkalmazni vagy érvényesíteni czélszerűeknek és ajánlatosaknak ítélünk.

Ha aztán valaki ezeknek az önzetlen s épen azért különösen becses közszolgálatok és áldozatoknak teréül épen az egyházi közéletet választja ki a maga számára, azt a tért, a mely a minő magasztos, épen oly kevés külső fényvel, dicsőséggel és megfogható előnnyel jutalmaz, sőt a mely folytonos lelki és anyagi áldozatokat igényel s gyakran mégis épen oly kevésbé óv meg az emberi közös törekvések izgalmaitól, a méltatlan támadások, gyanúsítások s általában a gonosz lélek áskálódásaitól, mint akár a legizgalmasabb politikai közpálya: az ilyen ember különösen méltó mindnyájunk elismerésére és tiszteletére.

Vállyi János, a tiszántúli ev. ref. egyházkerületnek elhunyt főgondnoka egyházának példányszerű szeretete,

az egyház érdekében kifejtett buzgó tevékenysége, ritka önzetlensége és áldozatkészsége által életében mindenki tiszteletét, halála után pedig az élők hálás emlékezetét biztosította magának.

A tiszántúli ev. ref. egyházkerület egyik vezér-férfiát és legelső tisztviselőjét veszítette el, a kit a közbizalom emelt ki csendes magánéletéből s helyezte azon legmagasabb tisztségre, melyet egyházunk szervezete nyújthat. *Vállyi János* e közbizalomnak mindenkor fáradságot nem ismerő buzgalommal igyekezett megfelelni, megtartva mindvégig azt a nemes egyszerűséget, puritán igénytelenséget, a mely őt mindenkor jellemezte s általános rokonszenvet biztosított számára.

Méltán öltözik tehát gyászba e nagy egyházkerület és az egész magyar ref. egyház, midőn egyik legfőbb és legjobb emberét veszítette el. De különösen fájdalmas e veszteség ez egyházkerület társ nélkül maradt másik tisztjes vezérére nézve, a kit a boldogulthoz nemcsak hivatali, de egy hosszú élet közös tevékenysége által összeforrasztott személyes ragaszkodás, hűség és bizalom elválhatlanul összecsatoltak.

Merítsünk erőt és példát az elhunyt életéből és áldjuk az ő emlékezetét!

A nagy halott temetése aug. 6-án d. u. 2 órakor ment végbe, egyházi és világi hatóságok s a nagy közönség óriási részvéte mellett. Alig tudunk csak nagyjából is számot adni a megjelentekről, hogy némileg fogalmat alkothasson az olvasó a boldogult iránt érzett tisztelet utolsó megnyilatkozásáról. Debreczenből ugy a főiskola, mint az egyház több küldött által képviseltette magát s a küldöttségekhez igen sokan csatlakoztak notabilitásaink közül. Főiskolánk küldöttsége a gyászba borult család s főként a gyászoló özvegy előtt legigazabb részvétét fejezte ki, a ki alig tudta elbocsátani magától a küldöttséget, többször felhozva, hogy boldogult férje mennyire szerette lelke mélyéből ő főiskolánkat. — Az egyházkerület esperesi kara, a debreczeni és a vidéki, de különösen a szatmári egyházmegyei lelkészi s tanítói kar nagy sokaságban jelent meg a temetésen. Az államkormány képviselőjében *Zsilinszky Mihály* államtitkár volt jelen; a messze távolból ott volt *Horthy István* egyh. m. gondnok s főrendiházi tag. A ravatal a kastély üvegházában volt felállítva, mely egészen gyászba volt vonva. A temetési szertartás *Kiss Áron* püspök ur megható imádságával kezdődött, majd a kastély elé vitt koporsó felett, mely koszoruk özönével volt elborítva, *Kun Bertalan* tiszáninneri püspök újabb imádságával folytatódott, legvégül F. Varga Lajos majtisi lelkész mondott végső Istenhozzád-ot a családi sirboltnál. A sirbolt gazdagabb lett egy nagy lélek porhüvelyével, mi szegényebbek egy nagy emberünkkel, kinek emlékezete áldott, neve felejthetetlen lesz mindazok előtt, kik őt ismerni szerencsések voltak. Tegye siri álmát édessé, pihenését zavartalaná reformált anyaszentegyháza jobb jövőjébe vetett reményének teljesülése.

— **Értesítés.** A debreczeni ev. ref. főgymnasiumban az ezredévi országos kiállításra való tekintetből az 1896/7 isk. év szept. 10-én kezdődik. Az első osztályba való felvétel s a mennyiben a tanítézet régebbi növendékeinek a mult isk. év végén történt beiratkozása folytán a többi osztályok létszáma meg nem telt, ez osztályokba való beírás szept. 10—16 napjain történik. A beírás 4 első napján csak prot. vallásu növendékek jelentkezhetnek fölvételre, a 3 utolsó napon pedig, a mennyiben az egyes osztályokban hely marad, bármily hitfelekezet tagjai fölvételnek. Azon régebbi növendé-

kek, kik a mult isk. év végén beiratkoztak, szept. 13-ig (bezárólag) beírási lapjokkal és bizonyítványukkal osztályfőnökeiknél jelentkezni tartoznak, különben helyökre mások vétetnek föl. Az isk. évnek istenitszetelettel való ünnepélyes megnyitása szept. 17-én történik s ugyan ezen napon a tanítás is megkezdődik. A javító és pótló vizsgálatok: a VIII. osztályé szept. 7-én, a V—VII. osztályé szept. 8-án, az I—IV. osztályé szept. 9-én tartatnak. A fölvételi vizsgálatok szept. 9—11-én délelőtt lesznek. A mult isk. év végén engedélyezett magánvizsgálatok szept. 10—12 napjain tartatnak (délelőtt az írásbeli, délután a szóbeli vizsgálatok.) Az írásbeli érettségi vizsgálat szept. 8—12, a szóbeli és javító érettségi vizsgálat szept. 15—16 napjain tartatik. Jelentkezni lehet a teljes érettségi vizsgálatra szept. 7 déli 12 óráig, a javító és szóbeli vizsgálatra pedig szept. 12-ig bezárólag. A tandij tápintézet és kollegiumi bentlakásért való folyamodványt aug. 25-ig kell az igazgatóságához benyújtani. Az igazgatóság.

— **Uj orgona Nyir-Medgyesen.** Hogy nem halt ki még ma sem, sőt életerős a protestáns keblekben a vallásos buzgóság, élénken igazolja az a valóban szép és diszes orgona, melyet az egyház tagjainak önkéntes adakozásából gyűjtött összegben: 1200 frton, megszerelve f. hó 2-án ünnepélyes istenitszetelettel, a templomot zsufolásig megtöltött impozáns tömeg jelenlétében, melyben szép számmal volt képviselve a szomszédos egyházak közönsége is — avattunk fel s adtunk át rendeltetésének. Az ünnepély a XXXIII. zsoltár 2 első versének elénekkelésével indult meg, melyet Beke Antal hajdu-böszörményi zene- és gymnasiumi énektanár, művészi magaslaton szárnyaló orgonajátékával kísért, illetve vezetett. Es itt le kellene tennem a tudósítói tollat, mert én mint e téren teljesen laikus, nem vagyok képes arra, hogy kellőleg méltassam, még kevésbé arra, hogy bírálatot mondjak ama tőkélyről, melylyel a t. tanár úr az orgonahangszert kezeli, melylyel benünket elragadt, lebilincsel s ámulatba ejtett. Most a fülemüle andalító hangját, majd a menydörgés eget-földet megrázó moráját, ismét a dob pergését, utána a kovács műhely ülője s kalapácsának érintkezéséből előálló hangokat csalván ki az élettelen sipokból. Mi csak bámultuk őt, mint művészt és tisztelettel adóztunk neki a nemes keblü protestáns férfinak, ki ragyogó talentumának eme kincses bányájából minden jutalomra számítás nélkül hozta elő szívének kincseit; elfáradt hozzánk csupán — jóságból. A 33. zsolt. 2. versének elhangzása után helybeli lelkész e sorok írója lépett szószékre s CL. zsolt. 3. 4. verséről tartott egyházi beszédet elő és utóimával, az ünnepély tárgyához alkalmazottan, kijövőre ismét a 122. dicséret 2. 5. verseinek gyönyörűen eljátszott melódiáiban merült el lelkünk és szívünk. És — hogy ugy mondjam — a hivatalos istenitszetelet végezte után volt és folyt le a fentebb leirt orgonajáték. Fogyatékos volna tudósításom, ha nem emlékezném s elismeréssel nem emelném ki s egyuttal minden orgona építető egyháznak jóakaratu figyelmébe nem ajánlanám Kerékgyártó István urat, ki ugy széleskörű szakismeretével, mint előzékeny, humánus bánásmódjával, mit ugy az orgona beállításánál, mint 3 hétig közöttünk időzése alatt tanusított, az egyház-község minden tagjának elismerését, becsülését és szeretetét teljesen megnyerte. Még azt említem meg, hogy este — szokás szerint — bált tartottunk, melyen igen diszes közönség jelent meg ugy vidékről, mint a helybeliek közül s a multság a legvidámabb hangulatban folyt le s a jelen voltak egy szép éjszaka vidáman

eltöltött óráinak emlékével távoztak körünkől. Az anyagi 20—25 frt haszon mellett, az erkölcsi eredmény, mit mulatságunk hozott kétszeresen jólesik lelkünknek. Nyir-Medgyes, 1896. aug. 5. Tukacs Lajos, ev. ref. lelkész.

— **Adományok a debreczeni bölcsészeti fakultásra.** Földes község befizette ajánlata 2-ik részletét, 25 frtot, Varga Ferencz és neje 300 frt ajánlatukból 50 frtot s a fennlevő részlet 5%-os kamatját; a sáros-megyei misszió-kör 125 frt ajánlat 2-ik részletét 25 frtot; a július 26-án rendezett nagyerdei millennáris ünnepély jövedelméből a rendezőség 75 frtot; Hochfelder Jakab 50 frtos ajánlata 2-ik részletét, 25 frtot; a munkácsi egyház 5 frtot.

— **Lelkészválasztás.** A henczidai egyház a Gyenge András halálával megürült lelkészi hivatalra egyező értelemmel Veres Bálint s. lelkészt választotta meg, kinek rátermettségéről, ottani segédlelkészkedése idején kedvező alkalma volt meggyőződést szerezni. Szívből kívánunk mindkét félnek erőt, kitartást, Isten országa építéséhez.

— **Hódmező-Vásárhelyről vettük a következő értesítést.** A h.-m.-vásárhelyi ev. reform. egyház a törvény rendelkezése szerint lelkészválasztóinak betűrendes névsorát elkészítette s 10 napi közszemlére kitette. Sajnos, hogy sokan politikai pártüzelmet csinálnak e szép nagy ecclesiában a megüresedett lelkészi állás betöltéséből. Az egyház valódi hivatása iránti teljes közönység avagy érzéketlenség kell ehez első sorban is. Ugyanazért a függetlenségek tömörülése s különösen a vásárhelyi egyház jelen nehéz körülményei között és épen ennek érdekei ellen: az egyháziasság hanyatlását bizonyítja. Nem jut e pártnak eszébe sem, hogy a megválasztott lelkész nem az egyik vagy a másik politikai pártnak lesz papja, hanem mind a kettőé, mert mindenek felett a Krisztus papja tartozik lenni; így hát nem a pártérdeknek, hanem az evangéliom lelkének kellene engedniök, hogy jó választást tehessenek. E lélek vezet már vezérférjainkat az értelmesebb többséggel egyben, kik a papválasztás kedvetlen s káros esélyeitől is meg akarván óvni egyházunkat, Szabó János esperes urban meghívás útján oly kiváló férfiut igyekeznek megnyerni az üresedésben levő állomásra, kinek jánosi-szelidsége és páli-bölcsésége még a létező bajokat is képes leendő megszüntetni. Igen nagy szükségünk volna erre. De ettől eltekintve is, csak saját egyházunkat s benne önmagunkat tiszteljük meg, ha egy ily kiváló, országos hírű, igazi evangéliomi prédikátort hívunk meg. Vajha eszökbe vennék ezt a pártoskodó hitfeleink is!

— **Szakáli lelkész Kiss György** haláláról vettünk hírt, kinek halálát a családtagokon kívül mint após, helybeli törvényszéki bíró Konrád Sámuel is gyászolja. Haláláról a család a következő gyászjelentést adta ki: Mély fájdalomtól megtört szívvel tudatjuk a felejtethetlen férj, gondos apa, jó gyermek, testvér és rokon, Kiss György szakáli evang. reform. lelkésznek élete 38., boldog házassága 9-ik évében egy heti súlyos szenvedés után, folyó évi augusztus hó 3-án történt gyászos elhunytát. Kedves halottunk hült tetemei folyó hó 5-én délután 3 órakor az evang. ref. egyház szertartása szerint fognak a szakáli sirkertben örök nyugalomra tétetni. Mely végtisztességtételre a megboldogultnak rokonait, barátait, ismerőseit s a fájdalomunkban osztozó nagy közönséget bánatos szívvel meghívjuk. Áldás és béke poraira! Özv. Kiss Györgyné szül. Konrád Ilona,

mint feleség. Kiss Béla, Kiss György, Kiss Ilona, mint gyermekek. Idősebb Kiss György mint édes apa. Kiss Sándor, neje s gyermekei, Kiss Gyula, neje s gyermeket, Kiss Zsigmond, Kiss Dániel, neje s gyermekei, mint testvérek. Konrád Sámuel és neje sz. Illésy Emilia, mint após és anyós, Konrád Géza, Konrád Mária, Konrád Emil, Konrád Jenő, Konrád Dezső mint sógorok. A korán elköltözött hű sáfár aludja békésen a boldogok siri álmát, gyászoló szereteteit vegye oltalmába az özvegyek és árvák atyja.

— **Előfizetési díjjal hátralékban levő olvasóinkat tisztelettel felkérjük, hogy a hátralékot szíveskedjenek mielőbb beküldeni a kiadóhivatalhoz.**

Szerkesztői üzenet.

N. A. K. L - a. Bizony későn jött az minden reménykedés ellenére. Már csak a jövő szám hozhatja.

TARTALOM-JEGYZÉK: Vályi János. Dr. Kovács Sándor. — Régi hangok s egy kis ördögűzés tömjénfűst nélkül. Eröss Lajos. — **Tanügy:** Az ev. reform. egyház és iskolák hazafias szolgálatai az ezeréves Magyar hazában. Sinka Lajos. — Iskolai értesítők. — **Közéletünk:** Post bellum. Szigethy Gyula. — **Adatok a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében levő egyházak történetéhez:** 33. Az erdőhegyi ev. ref. egyház története. Csiha Márton. — **Különfélék.** — Szerkesztői üzenet. — Pályázat.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACZONI LAJOS.

Pályázat.

A karczagi ev. reform. VI. osztályu gymnasiumnál két tanári állásra pályázat hirdetik u. m:

1. Latin és görögnyelv.

2. Magyar-német vagy német-latin tanzsékekre. Ezen állások mindenikénél, ha okleveles pályázók lesznek, ezer frt törzsfizetés és 200 frt lakáspénz jár; a helyettes tanár fizetése 800 frt.

A fizetést mindig évnegyedenként előre szolgáltatja ki az egyházi pénztár.

Pályázhatnak protestáns tanárok és tanárjelöltek.

A megválasztottak állásukat 1896. szept. 1-én kötelesek elfoglalni.

Az okleveles rendes tanár egy évi sikeres működés után véglegesítették s kötelezett tagja az országos nyugdíjintézetnek, hova csak a fizetése után járó %-ot fizeti. A helyettes tanár oklevele megszerzése után azonnal rendes tanárrá lesz s rendes tanári fizetést kap.

A pályázni kívánók kellően felszerelt kérvényüket f. évi aug. 14-ig alulirothoz küldjék be.

Karczag, 1896. július 24.

Hajnal Elek,
igt. elnök.